

Μακεδονικό
Μουσείο
Σύγχρονης
Τέχνης

Ειδικό
Γυμνάσιο και
Λύκειο Κωφών
και Βαρηκών
Θεσσαλονίκης

Έχεις
μήνυμα!

Συμμετέχοντες

Σχολείο: Ειδικό Γυμνάσιο και Λύκειο Κωφών και Βαρηκών Θεσσαλονίκης

Τάξη / Τμήμα: Μαθητές και μαθήτριες από όλες τις τάξεις του Λυκείου.

Αριθμός μαθητών: 13

Αριθμός παλιννοστούντων / αλλοδαπών μαθητών: 2

Χώρες προέλευσης των παλιννοστούντων / αλλοδαπών μαθητών: Μία μαθήτρια από την Αλβανία κι ένας Πομάκος μαθητής.

Σύντομη περιγραφή του προφίλ της τάξης και της κατάστασης που διαμορφώνεται: Όλα τα μέλη της ομάδας έχουν προβλήματα ακοής τα οποία κυμαίνονται από τη διαφορετικού βαθμού βαρηκοΐα έως και την πλήρη κώφωση. Όσοι μαθητές είναι κωφοί επικοινωνούν αποκλειστικά με τη χρήση της νοηματικής γλώσσας, ενώ οι βαρήκοοι χρησιμοποιούν ακουστικά βοηθήματα και βασίζονται αρκετά και στην χειλανάγνωση. Τα μέλη της ομάδας επικοινωνούν μεταξύ τους ως επί το πλείστον με τη χρήση της νοηματικής.

Κατά την εκπαιδευτική διαδικασία φαίνεται σε μεγάλο ποσοστό να έχουν προβλήματα στη γραπτή έκφραση και την ορθή χρήση της ελληνικής γλώσσας. Παρουσιάζουν μεγάλη διαφοροποίηση ως προς την κατάκτηση και τη χρήση της ελληνικής γλώσσας, η οποία καθορίζει την ποιότητα και την ποσότητα πρόσληψης πληροφοριών καθώς και τη δυνατότητα επεξεργασίας τους. Λόγω της ιδιαιτερότητας της ομάδας στην επικοινωνία, η ομάδα διαθέτει μία τάση «εσωστρέφειας» καθώς δεν επιδιώκει από μόνη της την έκθεση σε νέα ερεθίσματα. Δεν έχει συχνά την εμπειρία της επίσκεψης σε μουσειακούς ή άλλους χώρους και αισθάνεται περισσότερο ασφαλής όταν στους χώρους αυτούς γνωρίζει ότι θα βρίσκεται μόνη της.

Το αποτέλεσμα είναι να διαθέτει η ομάδα ελάχιστες προσλαμβάνουσες που να αφορούν στην τέχνη και τον πολιτισμό, ακόμα και της εικαστικής έκφρασης, η οποία θα μπορούσε να είναι άκρως αξιοποιήσιμη κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Η συγκεκριμένη επίσκεψη αποτελούσε πρόκληση, καθώς τα παιδιά δε θα ξεναγούνταν απλώς στους χώρους του μουσείου αλλά θα είχαν την ευκαιρία να το εξερευνήσουν, να το «ανακαλύψουν», να γίνουν κομμάτι των εκθεμάτων, να συναισθανθούν και να τα ερμηνεύσουν μέσα από τη δική τους ματιά.

Για τις ανάγκες της επικοινωνίας της ομάδας με το προσωπικό του μουσείου απαιτείται διερμηνεία την οποία, κατά την επίσκεψη στο ΜΜΣΤ, ανέλαβαν ως επί το πλείστον οι συνοδοί εκπαιδευτικοί με τη συνδρομή ορισμένων βαρήκων μαθητών κυρίως στο εργαστήριο.

Όνομα εκπαιδευτικού: Τριανταφυλλιά Τατσιοπούλου

Μουσείο: Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης

Τα έργα τέχνης που έγιναν αντικείμενα διαπραγμάτευσης επιλέχθηκαν από την περιοδική έκθεση «Η μεσογειακή εμπειρία: Η Μεσόγειος ως χωροταξικό

παράδειγμα διακίνησης ιδεών και λόγου» που λειτούργησε στο πλαίσιο της 4^{ης} Μπιενάλε Σύγχρονης Τέχνης Θεσσαλονίκης, από τον Σεπτέμβριο του 2013 έως τον Ιανουάριο του 2014.

Τα έργα που αξιοποιήθηκαν κατά την επίσκεψη είναι:

1. Richard Long, *Χειραψίες*, από τον κατάλογο της έκθεσης Azioni Povere, 1968.
2. Γιώργος Χατζημιχάλης, *Περιγραφή και ερμηνεία των απέναντι σημείων, Αρχείο σφραγίδων I, Άνθρωποι*, 1997.
3. Cildo Meireles, *Insertions into Ideological Circuits: Coca-cola Project*, 1970.
4. Cildo Meireles, *Zero Dollar*, 1984.
5. Diego Esposito, *Postcard*, 2009.
6. Reinhard Mucha, *Postcard*, 1987.
7. Agnès Fornells, *Viva la saeta*, 2002.
8. Mike Kelly, *Animation 2*, 2007.
9. Giulio Paolini, *Nécessaire*, 1968.
10. Marie Jose Burki, *Je ne suis pas comme*, 1995.
11. Rivane Neuenschwander, *Contingente*, ψηφιακό βίντεο, 2008.
12. Απόστολος Γεωργίου, *χωρίς τίτλο*, 2007.

Τα επιλεγμένα έργα τέχνης αποτελούν μία σημαντική ενότητα σύγχρονων έργων η οποία κάνει σαφή αναφορά στο ζήτημα της επικοινωνίας και της κυκλοφορίας του μηνύματος και της πληροφορίας στο πλαίσιο ευρύτερων δικτύων διακίνησης ιδεών και ανθρώπων σε μια εποχή που περιγράφεται με όρους παγκοσμιοποίησης και νέων εκδοχών της οικουμενικότητας. Κάρτ-ποστάλ, μηνύματα και συνθήματα πάνω σε αναγνωρίσιμα εμπορικά προϊόντα ή χαρτονομίσματα που καθημερινά αλλάζουν χέρια, χαρτιά λευκά και άγραφα σε αντιδιαστολή με πρωτοσέλιδα εφημερίδων υπερτυπωμένα σε βαθμό που έχουν καταστεί μη αναγνώσιμα, τοπικές τελετουργίες όπου μέσα από αναγνωρίσιμες δομές οι συμμετέχοντες αυτοσχεδιάζουν διαμορφώνοντας το δικό τους μήνυμα καθώς και ένας παγκόσμιος χάρτης από μέλι ο οποίος κατατρώνεται σταδιακά από έντομα σε αέναη κίνηση, αποτελούν μερικές μόνον όψεις των έργων που κρίθηκαν ενδιαφέρουσες και αξιοποιήσιμες για τους σκοπούς της εκπαιδευτικής επίσκεψης. Κεντρικό περιεχόμενο της επίσκεψης αποτέλεσε ο σχολιασμός παραμέτρων που αφορούν την καθημερινότητα της ανθρώπινης επικοινωνίας στη σημερινή εποχή της ψηφιακής τεχνολογίας, της κινητής τηλεφωνίας και των κοινωνικών δικτύων.

Όνομα μουσειοπαιδαγωγού: Χριστίνα Μαβίνη (αρχαιολόγος-μουσειολόγος, Υπ. Διδάκτωρ Α.Π.Θ.).

Στόχοι

1. Η επαφή της ομάδας των κωφών-βαρηκόων με τη σύγχρονη εικαστική δημιουργία και τα πολλαπλά ερεθίσματα που μπορεί να προσφέρει η τέχνη,

- τόσο αναφορικά με την εννοιολογική επεξεργασία των έργων, όσο και ως αφετηρία για δημιουργική καλλιτεχνική πράξη.
2. Η εξοικείωση της ομάδας με το μουσειακό περιβάλλον των ζωντανών αντικειμένων και η ενεργοποίηση διαδικασιών στοχευμένης παρατήρησης και άμεσης επαφής με τα εκθέματα-έργα τέχνης (χωρίς να αποκλείεται και η απτική επαφή κατά περίπτωση) και τα ποικίλα χαρακτηριστικά τους (μορφολογικά, λειτουργικά, αισθητικά).
 3. Η υπέρβαση του χαρακτηριστικού της εσωστρέφειας ή διστακτικότητας της ομάδας αναφορικά με την ενσωμάτωσή τους σε χώρους πολιτισμού όπου μπορούν να δρουν και να συνυπάρχουν και με άλλες ομάδες κοινού ή επισκέπτες. Η συνειδητοποίηση ότι η δημιουργική σύμπραξη και συνέργεια με νέα πρόσωπα, όπως το προσωπικό του μουσείου και οι μουσειοπαιδαγωγοί, μπορεί να αποβεί ευχάριστη και ψυχαγωγική διαδικασία.
 4. Η δυνατότητα της ατομικής ή και συνεργατικής αυτοέκφρασης των μαθητών τόσο κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας στον εκθεσιακό χώρο όσο και κατά τη συμμετοχή τους στο εικαστικό εργαστήριο.
 5. Η αξιοποίηση των επιλεγμένων έργων τέχνης της περιοδικής έκθεσης, ώστε να διερευνηθούν όψεις της ανθρώπινης επικοινωνίας (κύκλωμα επικοινωνίας ανάμεσα σε πομπό-μήνυμα-δέκτη, μέσα έκφρασης, πλαίσιο, ερμηνεία).
 6. Η συνειδητοποίηση της πολλαπλότητας των εκφάνσεων της ανθρώπινης επικοινωνίας μέσα από τα ερεθίσματα των έργων τέχνης που εστιάζουν στο ζήτημα της μετάδοσης μηνυμάτων και εν γένει της επικοινωνίας.
 7. Η χαρτογράφηση των ορίων και των πιθανών περιορισμών στην ανθρώπινη επικοινωνία και η διερεύνηση των πιθανών τρόπων υπέρβασής τους, όπως προκύπτει μέσα από τις προτάσεις των καλλιτεχνών.
 8. Η ενίσχυση της ψυχικής και πνευματικής καλλιέργειας, η κοινωνικοποίηση, η διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων, η αξιοποίηση των καλλιτεχνικών δεξιοτήτων, η ενεργοποίηση της φαντασίας και της δημιουργικότητας των μαθητών και η καλλιέργεια της ομαδικότητας και συνεργασίας μεταξύ τους.
 9. Η πρόταση μιας ψυχαγωγικής και ενδεικτικής των δυνατοτήτων της γλώσσας έκφρασης στη μορφή του γραπτού λόγου.

Σύνδεση με Πρόγραμμα Σπουδών

Καθώς είχε κατατεθεί κατά τις προπαρασκευαστικές συναντήσεις το αίτημα για ενίσχυση του μαθήματος της Γλώσσας στο οποίο φαίνεται να χρειάζονται υποστήριξη οι μαθητές του Γυμνασίου και Λυκείου Κωφών και Βαρηκόων μαθητών, η δράση προσανατολίστηκε στην αξιοποίηση της γλώσσας και των λεκτικών συμβόλων μέσα από μια νέα ψυχαγωγική και δημιουργική οπτική η οποία θα δώσει ένα νέο πεδίο δυνατοτήτων και αυτοέκφρασης και θα επαναπροσδιορίσει τη σχέση των μαθητών μαζί της.

Δράσεις

Η δράση διήρκησε συνολικά από τις 14.11.13 έως τις 17.01.14.

Α. Προπαρασκευαστικές συναντήσεις

Πριν την επίσκεψη της ομάδας στο μουσείο προηγήθηκαν τρεις (3) προπαρασκευαστικές συναντήσεις μεταξύ των δύο καθηγητριών του σχολείου (Σοφία Κουρτίδου, Τριανταφυλλιά Τατσιοπούλου) και των δύο μουσειοπαιδαγωγών του ΜΜΣΤ (Στέλα Αναστασάκη και Χριστίνα Μαβίνη) για τον συσχεδιασμό των δράσεων.

Η μία από τις τρεις συναντήσεις αυτές έλαβε χώρα στην ημερίδα-εργαστήριο του προγράμματος «Εκπαίδευση Αλλοδαπών και Παλιννοστούντων Μαθητών» την Κυριακή 01.12.13 στο αμφιθέατρο του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού με τίτλο «Σχολικές επισκέψεις σε μουσεία στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης». Η συνάντηση είχε προπαρασκευαστικό χαρακτήρα και χαρτογραφήθηκαν οι ιδιαιτερότητες της ομάδας, αλλά και οι πρώτες πιθανές σκέψεις-κατευθύνσεις αναφορικά με τις θεματικές πάνω στις οποίες θα μπορούσε να κινηθεί το πρόγραμμα.

Οι υπόλοιπες δύο συναντήσεις πραγματοποιήθηκαν στους χώρους του μουσείου, οπότε και οι εμπλεκόμενες καθηγήτριες και μουσειοπαιδαγωγοί είχαν τη δυνατότητα να κουβεντιάσουν έχοντας τα οπτικά ερεθίσματα των έργων τέχνης, αλλά και να πειραματιστούν επιτόπου με τα υλικά και τις εφαρμογές που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν στο εικαστικό εργαστήριο.

Κατά την πρώτη συνάντηση στο ΜΜΣΤ συζητήθηκαν πρωτίστως:

1. Τα ειδικά χαρακτηριστικά και οι ιδιαιτερότητες της ομάδας (κωφοί/βαρήκοοι), το επίπεδο γλωσσομάθειας της ελληνικής νοηματικής και οι όποιοι εναλλακτικοί τρόποι επικοινωνίας με τη συγκεκριμένη ομάδα μαθητών (ανάγνωση χειλιών κ.λπ.).
2. Τα ηλικιακά χαρακτηριστικά ομάδας (γυμνάσιο-λύκειο, πραγματικές ηλικίες των μαθητών στις παραπάνω τάξεις).
3. Τα ενδιαφέροντα και οι προτιμήσεις των μαθητών (ροπή προς τη σωματική και θεατρική έκφραση, τον χορό κ.λπ.).
4. Ορισμένες γενικές περιοχές ενδιαφερόντων που έχουν γίνει αντικείμενο διαπραγμάτευσης στα μέχρι τότε προγράμματα του ΜΜΣΤ για εφήβους και η πιθανή αξιοποίηση ορισμένων από αυτές στο υπό σχεδιασμό πρόγραμμα. Έγιναν προτάσεις σχετικά με τις επικρατέστερες θεματικές που θα μπορούσαν να ενδιαφέρουν την ομάδα και να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της μαζί με τα αντίστοιχα έργα και έγιναν τα βασικά σχέδιάσματα τεσσάρων πιθανών διαδρομών.
5. Το κατά πόσο θα λειτουργήσει προς όφελος ή όχι της ομάδας να δοθεί έμφαση σε έργα τα οποία είτε τα ίδια έχουν ήχο είτε πραγματεύονται πολύ

συνειδητά θεματικές περιοχές που σχετίζονται με το ανθρώπινο αυτί, τη μετάδοση των ηχητικών κυμάτων και την ακουστική επικοινωνία.

Κατά τη δεύτερη επίσκεψη έγινε επιτόπια επίσκεψη-ξενάγηση στην περιοδική έκθεση και τη μόνιμη συλλογή του ΜΜΣΤ. Συζητήθηκαν τα εξής ζητήματα:

1. Αποσαφήνιση των δύο βασικών θεματικών στις οποίες θα κινηθούν τα προγράμματα, τα οποία οριστικοποιήθηκε ότι θα είναι διαφορετικά για το γυμνάσιο και για το λύκειο.
2. Πιθανοί περιορισμοί λόγω επικείμενης αλλαγής της θέσης ορισμένων έργων. Εναλλακτικές διαδρομές.
3. Οριστικοποίηση της εικαστικής δραστηριότητας για κάθε μία από τις διαδρομές.
4. Οριστικοποίηση του βαθμού έμφασης στο στοιχείο του ήχου στην τελική επιλογή των έργων που θα γίνουν αντικείμενο επεξεργασίας. Αποφασίστηκε να μην αποτελέσει ο ήχος πυρήνα της έννοιας της επικοινωνίας, αλλά να ενσωματωθεί στη γενικότερη διαδοχή των έργων που υποστηρίζουν τη θεματολογία της ανθρώπινης επικοινωνίας.

B. Επίσκεψη στο μουσείο

B1. Υποδοχή, καλωσόρισμα της ομάδας στο μουσείο, γνωριμία με τις μουσειοπαιδαγωγούς, γενικές οδηγίες και περιγραφή της δραστηριότητας που θα ακολουθούσε.

B2. Επίσκεψη στον εκθεσιακό χώρο

B2. 1. Διαδικασία αναζήτησης-ταύτισης απτών αντικειμένων με τα έργα

Οι μαθητές χωρίστηκαν σε μικρότερες υπο-ομάδες των 2 ή 3 ατόμων και ανέλαβαν, με οδηγό ένα αντικείμενο που τους δόθηκε εκείνη τη στιγμή, να εντοπίσουν το έργο ή τα έργα της έκθεσης με τα οποία σχετιζόταν άμεσα αυτό το αντικείμενο. Η κάθε ομάδα έπρεπε στη συνέχεια να οδηγήσει τα υπόλοιπα μέλη στα έργα τα οποία εντόπισε ότι περιλαμβάνουν το συγκεκριμένο αντικείμενο (ή σχετίζονται με αυτό) και να μοιραστεί τις σκέψεις της για το περιεχόμενο του έργου και τους λόγους για τους οποίους ο καλλιτέχνης προχώρησε σε ορισμένες εικαστικές επιλογές.

Τα αντικείμενα ήταν τα εξής:

- Μία εφημερίδα
- Μία σφραγίδα
- Ένα μπουκάλι Coca-cola
- Ένα χαρτονόμισμα των 10 ευρώ
- Μία επαγγελματική κάρτα
- Ένα βάζο με μέλι

- Μία λευκή κόλλα χαρτί
- Μία καρτ ποστάλ

Οι μαθητές αφέθηκαν ελεύθεροι για λίγη ώρα στον εκθεσιακό χώρο, ώστε να εντοπίσουν τα έργα που αναζητούσαν, να προβληματιστούν πάνω σε αυτά και να κάνουν τις απαραίτητες νοηματικές συνδέσεις. Στον χρόνο αυτό ασχολήθηκαν όχι μόνο με τα αντικείμενα και τα έργα που αναζητούσαν οι ίδιοι, αλλά και οι υπόλοιπες ομάδες των συμμαθητών τους. Μέσω της διαδικασίας της συνεργατικής αναζήτησης (ομαδοσυνεργατική μέθοδος) ήρθαν σε επαφή με έναν αρκετά μεγάλο αριθμό έργων της περιοδικής έκθεσης, αποκτώντας σταδιακά ιδιαίτερη εξοικείωση με τον χώρο και τις αίθουσες του μουσείου. Σε όλη αυτή τη διαδικασία η μουσειοπαιδαγωγός και οι εκπαιδευτικοί κουβέντιαζαν με τους μαθητές, έλυναν απορίες τους και παρότρυναν να συνεχίσουν την αναζήτηση ή τις σκέψεις τους πάνω στα έργα.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες συνεργάζονται ώστε να ανακαλύψουν τα έργα που σχετίζονται με τα αντικείμενα που τους δόθηκαν

B2. 2. Διαδικασία επεξεργασίας των αποτελεσμάτων

Στην πορεία η ομάδα συγκεντρώθηκε σε ένα σημείο και παρακολούθησε μία διαδρομή περιήγησης στα έργα τα οποία είχαν εντοπίσει οι μαθητές. Με τη βοήθεια της εκπαιδευτικού, η οποία έκανε διερμηνεία, κατάφερε να ανταλλάξει ορισμένες πληροφορίες και σκέψεις αναφορικά με τις προθέσεις του καλλιτέχνη και τα ζητήματα της σύγχρονης ζωής που μπορεί κατά τη γνώμη των μαθητών να σχολιάζει με το έργο του. Ο σύντομος σχολιασμός είχε πάντοτε στόχο να κάνει αναγωγές στο ζήτημα της επικοινωνίας ή της διακίνησης ιδεών και ανθρώπων καθώς και της μετάδοσης του μηνύματος ή πληροφοριών.

Με αφορμή το μπουκάλι της Coca-Cola και το χαρτονόμισμα οι μαθητές εντόπισαν τα έργα του Cildo Mereiles και υποψιάστηκαν πώς ένα εμπορικό προϊόν ή ένα χαρτονόμισμα δύναται να αποτελέσει ένα μικρό αλλά δυναμικό πεδίο έκφρασης και στη συνέχεια διακίνησης ενός συνθήματος, το οποίο αναπόφευκτα πρόκειται να μεταδοθεί και να κυκλοφορήσει, δεδομένου ότι αντικείμενα και

χρήματα αλλάζουν συνεχώς χέρια στο πλαίσιο ενός οργανωμένου δικτύου διανομής ή κυκλοφορίας.

Αντίστοιχα, μπροστά στο video της Rivane Neuenschwander, *Contingente*, οι μαθητές παρακολούθησαν τον παγκόσμιο χάρτη από μέλι να σβήνει σταδιακά από τα μάτια τους, καθώς βαθμιαία κατατρώγεται από χιλιάδες έντομα σε διαρκή κινητικότητα, με τον ίδιο τρόπο που η αδιάκοπη ανθρώπινη δραστηριότητα μεταβάλλει συνεχώς τον πλανήτη και το φυσικό περιβάλλον. Η αέναη κίνηση και η αδιάκοπη κυκλοφορία γύρω από τη γη αλλάζει τα όρια, καταργεί τα υπάρχοντα σύνορα και φέρνει μετατροπές εξαφανίζοντας σιγά σιγά την τρέχουσα εικόνα της πραγματικότητας.

Με αφορμή την ενότητα με τις καρτ ποστάλ των R. Mucha και D. Esposito, αλλά και άλλων καλλιτεχνών, οι μαθητές έκαναν αναγωγές στον τρόπο μετάδοσης ενός μηνύματος άλλοτε και σήμερα, στην τρέχουσα εποχή της ψηφιακής τεχνολογίας, των ψηφιακών μέσων και των κοινωνικών δικτύων.

Αντίστοιχα, με αφορμή μια μικρή λευκή επαγγελματική κάρτα οι μαθητές οδηγήθηκαν στο κουτάκι με τις «επαγγελματικές» κάρτες της Jose Mari Burke, η οποία ορίζει τον εαυτό της μέσα από «αυτό» που κάθε φορά δεν είναι η ίδια. Οι μαθητές προβληματίστηκαν αναφορικά με τον τρόπο με τον οποίο αυτό-προσδιοριζόμαστε μέσα στα σύγχρονα δίκτυα επικοινωνίας, αλλά και σχετικά με το πώς οι αντιθέσεις γίνονται παράγοντας ανάδειξης της ιδιαιτερότητας.

Μια λευκή σελίδα οδήγησε την ομάδα σε μία στοίβα από πολλές λευκές σελίδες που αποτελούν μέρος του έργου του Giulio Paolini, *Nécessaire* και έδωσε τη δυνατότητα στους μαθητές να βαδίσουν στα δύσκολα μονοπάτια της εννοιολογικής τέχνης. Ο προβληματισμός σε αυτή την περίπτωση εστιάστηκε γύρω από το γιατί ο καλλιτέχνης θεωρεί ό,τι πιο «απαραίτητο» το λευκό, άγραφο χαρτί, το οποίο αναμένει είτε το αποτέλεσμα της γραφής, είτε το προϊόν της καλλιτεχνικής πράξης επάνω του.

Σε απόλυτη αντιδιαστολή με το έργο του G. Paolini, οι μαθητές παρατήρησαν τα εξώφυλλα των εφημερίδων με τη συνδρομή της χαρακτηριστικής να έχουν τυπωθεί πολλαπλά το ένα επάνω στο άλλο με αποτέλεσμα να έχουν καταστεί μη αναγνώσιμα. Η πληροφορία σ' αυτή την περίπτωση, όπως σχολίασαν οι μαθητές, καταργείται, καθώς το εξώφυλλο έχει μετατραπεί σε ένα σκούρο «παλίμψηστο» και η μη αναγνώσιμη γραφή έχει μετατραπεί σε εικαστική εικόνα.

Στην έννοια της μήτρας επανήρθαν οι μαθητές, όταν η ομάδα που είχε αναλάβει να ταυτίσει τη σφραγίδα (από τα αρχικά αντικείμενα) με ένα από τα έργα της έκθεσης οδηγήθηκε στις 1400 σφραγίδες από το έργο του Γ. Χατζημιχάλη, *Περιγραφή και ερμηνεία των απέναντι σημείων. Αρχείο σφραγίδων*. Οι μαθητές ανέπτυξαν τη δική τους σχέση με το έργο, περιεργάστηκαν τις σφραγίδες, άνοιξαν τα υπόλοιπα συρτάρια, αντιλήφθηκαν την προέλευση των ανθρώπων που απεικονίζονται και προβληματίστηκαν για το ποιους θεωρεί ο καλλιτέχνης «απέναντι» στον τίτλο του έργου.

Μπροστά στο έργο του Γ. Χατζημιχάλη, *Περιγραφή και ερμηνεία των απέναντι σημείων. Αρχείο σφραγίδων*

Τέλος, με αφορμή το βραβευμένο βίντεο *Viva la saeta*, οι μαθητές ήρθαν σε επαφή με ένα έργο βιντεοτέχνης από το οποίο έχει πολύ συνειδητά αφαιρεθεί ο ήχος. Οι μαθητές πληροφορήθηκαν με ενδιαφέρον το γεγονός ότι με την επιλογή αυτή ο καλλιτέχνης εξισώνει όλους μας (ακούοντες και μη) απέναντι στις εικόνες της τοπικής τελετουργίας από την Ανδαλουσία, οι οποίες απεικονίζουν αυτοσχεδιαστικές μορφές τραγουδιστικής έκφρασης σε δημόσιο χώρο. Η μουσειοπαδαγωγός ζήτησε από τους μαθητές να αξιοποιήσουν τη δική τους εμπειρία για να υποθέσουν ή να εντοπίσουν τι προσπαθεί κάθε ένα από τα πρόσωπα να εκφράζει στο πλαίσιο του δρώμενου (οργή, θυμό, διαμαρτυρία, πόνο, απόγνωση κ.α.).

B2. 3. Δραματοποίηση επικοινωνιακών πράξεων

Η τελευταία φάση της επίσκεψης στον χώρο της έκθεσης περιέλαβε δραστηριότητες που ενέπλεκαν το στοιχείο της δραματοποίησης.

Με αφορμή το ενδιαφέρον του καλλιτέχνη της *Arte Povera* Richard Long για την έννοια της χειρονομίας, οι μαθητές παρατήρησαν προσεκτικά τις φωτογραφίες που καταγράφουν τις «χειρονομίες» του, τόσο στο Λονδίνο όσο και στο Αμάλφι της Ιταλίας και στοχάστηκαν πάνω στις διαφορετικές συνδηλώσεις που μπορεί να εμπεριέχει μία καθημερινή χειραψία. Πειραματιζόμενοι προχώρησαν σε χειραψίες μεταξύ τους, δημιουργώντας σημασίες και πλαίσια, από την αποδοχή και την

επισφράγιση μιας μικρής «συμφωνίας» μέχρι τον εγκάρδιο χαιρετισμό, την εκδήλωση συμπόνιας και τον φιλικό ή αθλητικό χαιρετισμό.

Μαθητές αποδίδουν τις δικές τους «χειρονομίες»

Παρόμοια διαδικασία πραγματοποιήθηκε μπροστά στο έργο του Απόστολου Γεωργίου, *χωρίς τίτλο*, 2007, όπου οι μαθητές με μεγάλη προθυμία αναπαρέστησαν τη μικρή «αφήγηση» που προκύπτει από την απεικονιζόμενη σκηνή. Μέσα από την παρατήρηση και την αναπαράσταση, αντιλήφθηκαν σε ποιο βαθμό συγκεκριμένα αντικείμενα ή χειρονομίες, όπως η απεικονιζόμενη προσφορά λουλουδιών, λειτουργούν αυτόματα ως σημαίνοντα, ώστε να κάνουμε όλοι μας αναγωγές σε μία σκηνή πρότασης γάμου και να ερμηνεύσουν την εικόνα. Οι μαθητές δε δίστασαν να δώσουν τη δική τους εκδοχή για τη συνέχεια της ιστορίας και να εμψυχώσουν τους χαρακτήρες των προσώπων.

Αναπαράσταση του έργου του Απόστολου Γεωργίου,
Χωρίς τίτλο, από μαθητή και μαθήτρια

Αναπαράσταση του έργου του Γιάννη Γαϊτή,
Αυτοκινητόδρομος, από μαθητές και μαθήτρια

B3. Συμμετοχή της ομάδας στο εικαστικό εργαστήριο

Αξιοποιώντας την τεχνική του στένσιλ οι μαθητές τύπωσαν πάνω σε ασπρόμαυρες αναπαραγωγές χαρτονομισμάτων του ευρώ τα μηνύματα ή τα συνθήματα τα οποία θα ήθελαν να διαδώσουν ευρύτερα μέσα από ένα οργανωμένο δίκτυο κυκλοφορίας αντικειμένων, όπως ακριβώς έκανε ο εικαστικός Cildo Mereiles σφραγίζοντας αληθινά χαρτονομίσματα.

Το στένσιλ το διαμόρφωσαν οι ίδιοι οι μαθητές κόβοντας με το κοπίδι τα γράμματα ή τα σύμβολα του μηνύματός τους πάνω σε μία βάση από σκληρό χαρτόνι η οποία μετατράπηκε σε «μήτρα».

Για τη διαδικασία του τυπώματος χρησιμοποιήθηκαν σταμπαδόροι, σφουγγαράκια και ακρυλικά χρώματα. Σε αρκετές περιπτώσεις οι μαθητές τύπωσαν σε παραπάνω από μία χρωματικές εκδοχές το σύνθημά τους, κάνοντας ενίοτε και χρήση διχρωμίας ή τριχρωμίας.

Τα υλικά και τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για την τεχνική του στένσιλ

Μαθητές δημιουργούν τα μηνύματα ή τα σύμβολά τους

Μαθητής δημιουργεί τη δική του μήτρα κόβοντας με κοπίδι σε μία βάση από σκληρό χαρτόνι.

Η διαδικασία του τυπώματος

Τα τελικά έργα των μαθητών και μαθητριών

Τα τελικά έργα των μαθητών και μαθητριών

Αξιολόγηση

Παρά το γεγονός ότι καταβλήθηκε τεράστια προσπάθεια ώστε ο σχεδιασμός του προγράμματος να ελαχιστοποιήσει την ανάγκη για διερμηνεία έτσι, ώστε οι μαθητές πρωτίστως να δρουν και να πράττουν, στάθηκε αδύνατο να δοθούν οδηγίες και διευκρινήσεις ή να συντονιστεί η ομάδα χωρίς την εκτεταμένη σε στιγμές διερμηνεία της εκπαιδευτικού (ή και των υπόλοιπων συνοδών εκπαιδευτικών). Στη διαδικασία αυτή, κατά περίπτωση και σε μικρότερη κλίμακα, συνέβαλαν και όσοι από τους βαρήκοους μαθητές ήταν σε θέση να καταλάβουν ευκολότερα την οδηγία ή την παρότρυνση της μουσειοπαιδαγωγού αναλαμβάνοντας στη συνέχεια να τη «μεταδώσουν» σε άλλα μέλη της ομάδας.

Ακόμα και η ίδια διαδικασία της διερμηνείας, στην περίπτωση της ομάδας των βαρήκων και κωφών μαθητών παρουσίασε ορισμένες επιπρόσθετες δυσκολίες, καθώς το μουσειακό περιβάλλον με τα ποικίλα και διαφορετικά οπτικά ερεθίσματα μέσα στο οποίο βρέθηκε (η ομάδα) σε μία ημέρα κατά την οποία δεν υπήρχε η παρουσία κοινού ή άλλων επισκεπτών, κινητοποίησε σε πολύ μεγάλο βαθμό το ενδιαφέρον των μελών της για πολύ περισσότερα έργα από όσα είχαν συμπεριληφθεί στον σχεδιασμό και ενεργοποίησε την επιθυμία τους να έρθουν σε βιωματική επαφή μαζί τους. Υπήρξαν στιγμές κατά τις οποίες οι μαθητές δραματοποίησαν με δική τους πρωτοβουλία το περιεχόμενο περισσότερων έργων τέχνης από όσα είχαν προβλεφθεί στο πρόγραμμα και ζωντάνεψαν τη μικροαφήγηση την οποία τους ενέπνεε το σενάριο του έργου. Η μεταξύ τους άμεση, σχεδόν αυτόματη, συνεργασία στο πλαίσιο πράξεων παραστατικού και θεατρικού χαρακτήρα, υπήρξε εντυπωσιακή. Οτιδήποτε γινόταν άμεσα αντιληπτό ως «σημαίνον» μέσα στον χώρο του μουσείου (εικόνα, ζωντανό αντικείμενο ή αναπαράσταση) εντασσόταν ταχύτατα σε μία διαδικασία εμψύχωσης στην οποία συμμετείχαν συλλογικά με ιδιαίτερη διάθεση και πολύ καλή συνεργασία.

Υπήρξαν στιγμές κατά τις οποίες η μουσειοπαιδαγωγός και οι μαθητές κατάφεραν να επικοινωνήσουν άμεσα μεταξύ τους αξιοποιώντας κατά περίπτωση γραπτά σημειώματα ή την ανάγνωση των χειλιών. Η διαδικασία, ωστόσο, αυτή είχε επιτυχία κυρίως όταν ο διάλογος αναπτυσσόταν πάνω σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο και με πολύ μικρό αριθμό μαθητών, συχνά όχι περισσότερους από τρεις. Η παραπάνω πράξη δημιούργησε αμεσότητα και εξοικείωση ανάμεσα στο πρόσωπο του μουσείου και μέλη της ομάδας καθώς αμφότεροι δομούσαν τρόπους επικοινωνίας μεταξύ τους οι οποίοι επιχειρούσαν να ανεξαρτητοποιηθούν από την ανάγκη για διερμηνεία. Στις περιπτώσεις όπου όλη η ομάδα έπρεπε να παρακολουθήσει μία κοινή οδηγία ή παρότρυνση ή πληροφορία, η διερμηνεία ήταν άκρως απαραίτητη.

Οι μαθητές ανταποκρίθηκαν πολύ θετικά στις παραμέτρους του προγράμματος με όρεξη, δημιουργικότητα, φαντασία, κέφι και ενεργητικότητα. Ταύτισαν με ταχύτητα και ευκολία τα αντικείμενα που τους δόθηκαν και εξέφρασαν απορίες αναφορικά με την παρουσία τους και σε άλλα έργα τέχνης με παρόμοιο προβληματισμό και αναζητήσεις. Κορύφωση της ενθουσιώδους συμμετοχής τους στο πρόγραμμα αποτέλεσε και το εικαστικό εργαστήριο, όπου σε αρκετές

περιπτώσεις τύπωσαν παραπάνω από ένα μηνύματα-στένσιλ με διαφορετικές χρωματικές επιλογές για το κάθε ένα.

Εκτιμούμε ότι υπήρξε ιδιαίτερα θετική εμπειρία για την ομάδα η επίσκεψη στον μουσειακό χώρο και ότι οφείλει να έχει συνέχεια και κλιμάκωση. Λειτουργήσε ιδιαίτερα θετικά ως προς την εξοικείωσή των μαθητών με τον μουσειακό χώρο, το γεγονός ότι ήταν μόνοι τους στο μουσείο, καθώς η επίσκεψη πραγματοποιήθηκε σε ώρα και μέρα που το μουσείο είναι κλειστό για το κοινό. Η παράμετρος αυτή υπαγορεύθηκε πρωτίστως από πρακτικές παραμέτρους, αλλά ταυτόχρονα ήταν και μια συνειδητή επιλογή για την πρώτη επαφή των κωφών και βαρήκοων μαθητών με το μουσείο. Στόχος είναι να μπορέσουν στο μέλλον να νιώσουν την ίδια και μεγαλύτερη ακόμα εξοικείωση με τον μουσειακό χώρο ακόμα και με την παρουσία και ελεύθερων επισκεπτών ή άλλων ομάδων στο μουσείο.

Για τη μουσειοπαιδαγωγό του προγράμματος το πρόγραμμα «Έχεις μήνυμα» στάθηκε μια ιδιαίτερα πολύτιμη εμπειρία η οποία την έφερε σε έμπρακτη επαφή με δυσκολίες τις οποίες ήταν δύσκολο να συλλάβει εκ των προτέρων. Το γεγονός ότι η απουσία της ακοής καταργεί κάθε έννοια κοινού συνθήματος ή ταυτόχρονου καλέσματος για την έναρξη ή τη λήξη μια κοινής δραστηριότητας, υπήρξε μια πρωτόγνωρη εμπειρία η οποία έγινε αντικείμενο προβληματισμού και σκέψης. Το εξατομικευμένο άγγιγμα στον ώμο πολλαπλασιάζει τον χρόνο οργάνωσης της κάθε δραστηριότητας και επαναπροσδιορίζει τους όρους των κοινών χρονικών πλαισίων και ρυθμών μέσα στους οποίους συμβαίνει οποιαδήποτε πράξη ή δραστηριότητα που αφορά κωφούς ή βαρήκοους μαθητές.